

A VÉRTES-HEGYSÉG BARLANGKATASZTERI FELMÉRÉSE

Gönczöl Imre

ÖSSZEFOGLALÁS

Az Alba Regia Barlangkutató Csoport elkészítette a Vértes-hegység barlangkataszterét, melynek során a hegység ismert barlangjainak számát csaknem megduplázta. A kataszter készítésén túl a cikk röviden ismerteti a hegység nagyobb barlangjait, bővebben foglalkozik a Gánti-barlanggal, amely — megelőzve az őslénytani leletei révén európai jelentőségű csákvári Báracháza-barlangot — jelenleg a Vértes legnagyobb barlangja.

Csoportunk 1979 elején két hónap alatt elkészítette — az MKBT és az OKTH által kiírt barlangkataszteri pályázatra — a Vértes barlangkataszterét. A hegység két kataszteri területre van osztva, így — az egész hegységet feldolgozva — két pályaművet készítettünk:

4521-es kataszteri egység (Gánt és környéke)

4522-es kataszteri egység (Körtvélyes)

Kiindulási adataink:

— *Kocsis Antal* (székesfehérvári gyógyszerész, lelkes természetjáró és barlangkutató, — azóta már csoporttársunk is) A Vértes-hegység barlangjai c. füzetében (3) 32 barlangot ír le röviden, és megadja azok megközelítési lehetőségét is. Ez a kis füzet adta a legtöbb segítséget a terepi munkáknál.

— *Védett természeti értékeink* c. könyv (4) 37 barlangot említ felsorolás nélkül.

— *OKTH barlangleltára*, 37 barlang adataival.

A munka első fázisaként megismerkedtünk a Vértes geológiai felépítésével, hidrológiai viszonyaival, növény- és állatvilágával, meteorológiájával, őslénytani és ősrégészeti leleteivel stb. Ezt követte a terepi munka, és vele párhuzamosan folyt a leírások, térképek, fotók készítése.

Az addig ismert 37 barlanggal szemben mi 68 barlangot és 7 egyéb karsztobjektumot mértünk fel és írtunk le a két pályaműben, mellékelve azok térképeit és fotódokumentációját is (1, 2).

A Gánti-barlang (106 m), a Báracháza-barlang (72 m), a Nagy-tiszta-gödör (44 m) és az Oroszlán-kői-barlang (20 m) a hegység jelentősebb barlangjai. A többi egyrészt kis méretű tektonikus hasadék, másrészt kis hosszúságú sziklaüreg, kriofrakciós barlang. Néhány barlangról jelenlegi állapotában nehéz eldönteni a jellegét, ezek lehetnek igen erősen eltömődött forrásbarlangok is.

A 68 barlang össz-járáthossza 592 m. Ebből 493 m a 4521-es területre, 99 m a 4522-es területre esik. Az össz-mélység 32,5 m, teljes egészében a 4521-es területen. (A 32,5 m-ből a Gánti-barlang 12 m-rel, a Nagy-tiszta-gödör 10 m-rel részesül.) A kis mélységi adatból is kitűnik, hogy a hegység barlangjai túlnyomórészt vízszintesek, kőfülke jellegűek.

A kataszter készítésében 14 fő vett részt, közülük tízen dolgoztak a terepen is. Összesen 870 munkórát teljesítettünk, ebből a terepi munka 466 órát vett igénybe. A három kötetben elkészült két pályamű összesen 142 gépelt oldalt, 78 térképlapot, és 219 fényképet tartalmaz. A három kötet mindegyike 4—4 példányban készült.

Saját felméréseink, valamint irodalmi adatok felhasználásával röviden ismertettük a Vértes-hegység jelentősebb barlangjait.

Oroszlán-kői-barlang

A Csáki-vár (Oroszlánkő vára) alig észrevehető maradványaival szemben, a völgyperem alatti sziklafal aljában található az eocén mészkőben kialakult szenilis forrásbarlang. Az egykori eróziós karsztbarlang teljesen kitöltődött, a jelenlegi szabad járatok a kitöltés eltávolításával jöttek létre. A volt oroszlányi Denevér Barlangkutató Csoport 8 tagja 1965-ben 510 munkóra ráfordításával bontotta ki a barlangot a ma ismert 20 m hosszban. (5)

Bejárata 1,7 m magas, 6 m széles ívelt száda, mely után 8 m hosszú 2 m magas, és 1,5—2 m széles folyosó következik. Ezután a barlang méretei jelentősen csökkennek. (1)

Nagy-tiszta-gödör

A Nagy-Tiszta 411 m magas csúcsát jelölő betongúlától É-i irányban, 150 m-re van. Bejárata egy

Az Oroszlán-kői-barlang szádája

7,5 m mély akna, amelybe a felszínhez közel egy belezuhant csőrő van beékelődve. Eocén mészkőben kialakult egykori karsztbarlang, amely csaknem teljesen feltöltődött. Jelenlegi járatai nagy részben a konglomerátszerű kitöltés eltávolításával jöttek létre. A barlangban a volt oroszlányi Denevér Barlangkutató Csoport 13 tagja 1100 munkaórát dolgozott 1965-ben. (5)

A barlang teljes hossza 44 m, mélysége 10 m. (1)

Csákvári-barlang (Bárácháza-barlang)

A Vértes-hegység második legnagyobb barlangja, nagyon jelentős őslénytani lelőhely. Itt csak röviden térek ki rá, tekintettel arra, hogy kiterjedt irodalom foglalkozik vele. (1, 3, 6, 7, 8, 9, 10, 11)

Csákvár községtől DNy-ra, a Guba-hegy DK-i sziklás oldalában van.

Befoglaló kőzete: középső triász földolomit. Több — egymást harántoló — tektonikus hasadék mentén kialakult korróziós barlang. *Dr. Láng Sándor (8)* vízvezető — forrás — járatkénti működését is feltételezi.

Járatainak összhossza 72 m. (1) Hatalmas szádája mellett a DNy-i falon pusztuló római felirat látható. (6) Igen idős barlang, járatai a miocén végére már kialakultak.

1926 tavaszán a *dr. Kretzoi Miklós* és *dr. Kadić Ottokár* vezette ásatások európai jelentőségű leletanyagot hoztak a felszínre. A felső rétegben a jelenkor állatvilágának és az embernek a csontmaradványait találták. Az ez alatti törmelékes barlangi agyagban a felső pleisztocén, alatta az alsó pleisztocén faunáját tárták fel. A barlang leletei közül legnagyobb jelentőségűek a legalsó agyagrétegben fel-

tárt alsó pliocén (felső miocén?) kori emlősállatok csontmaradványai. A megtalált emlősfajok száma 28, ebből 12 teljesen új. Felszínre kerültek: őselefánt, ősló (*Hipparion*), antilop, gazella, barlangi medve, gyapjasorrzarvú, kardfogú tigris és őszsiráf (*Csákvárotherium hungaricum*) csontmaradványai. (3, 7, 9, 10) A barlang kitöltéséből előkerültek a würmi eljegesedés idején itt élt ember eszközei, ékszerai is. (7, 9, 10)

Gánti-barlang

Í Gánt község határában, Kápolnapuszta közelében, az „Angyallépcső” helyi elnevezésű sziklacsoport DK-i oldala mellett található, 25 m viszonylagos magasságban.

Kocsis A. (3) helymegjelölés nélkül említi, és hosszát 40 m-ben adja meg. A gánti lakosság ismeri, többen jártak is benne.

A barlangot 1979. február 16-án mértük fel. A Vértesben ritkán, csak kis területeken előforduló mészkőben kialakult autogén karsztbarlang hossza 106 m, mélysége 12 m. Közepesen pusztuló stádiumban van. (1)

A szűk bejárati „cső” után egy lapos, majd egy nagyobb omladékos terem következik. Innen indul a Kanyon impozáns folyosója. Már az elején szép oldásformákat látunk. Közepén kb. 7 m-t lemászva érünk a Kanyon legtágasabb részébe: itt a szélessége 2,5 m. A vége előtt balra a Szemüreg sötétlik. Azon átbújva egy szűk, kanyargós járaton a Sajt-terembe jutunk. A vastagpados mészkő réteglapjai és a nagyszámú oldásforma — amelyek miatt olyan lyukas a fal, mint a sajt — valóban látványos képet nyújtanak! Innen balra egy meredek letörésen felmászva

a Padlásra juthatunk, jobbra a tágas Végponti terem érhető el, melynek közepén kürtő tart felfelé, egy kis oldaljáratból pedig szűk aknán 3 m-t lemászva a Kanyon végének közelébe juthatunk. Az összeköttetés megvan, de nagyon szűk. A Végponti-terem falán több helyen láthatunk sűrűn egymás mellett levő 1–2 mm-es oldott lyukacskákat („Graboplaszt-fal”).

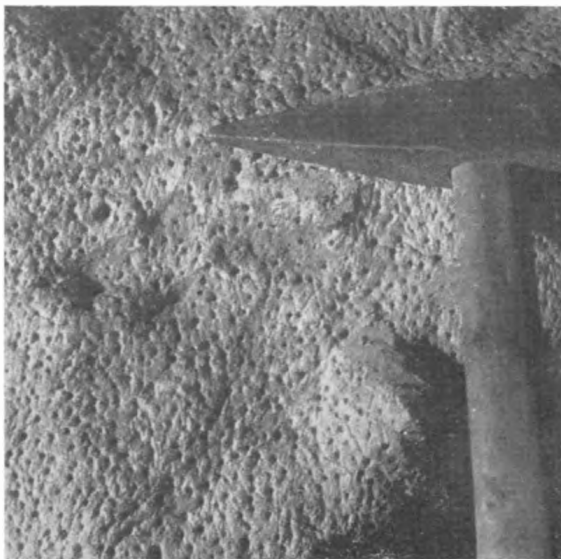
Expedíciót szerveztünk a Gánti-barlangba, azzal a céllal, hogy megkíséreljük feltárni a barlang folytatását. Ez eredménytelen maradt. Olyan véleményünk alakult ki, hogy a Gánti-barlang egy hajdani karsztvízlencsebeli korróziós barlang kiemelt torzója (12), és kicsi az esély valamirevaló folytatás feltárására.

Gönczöl Imre
Várpalota
Kilián u. 4.
8100

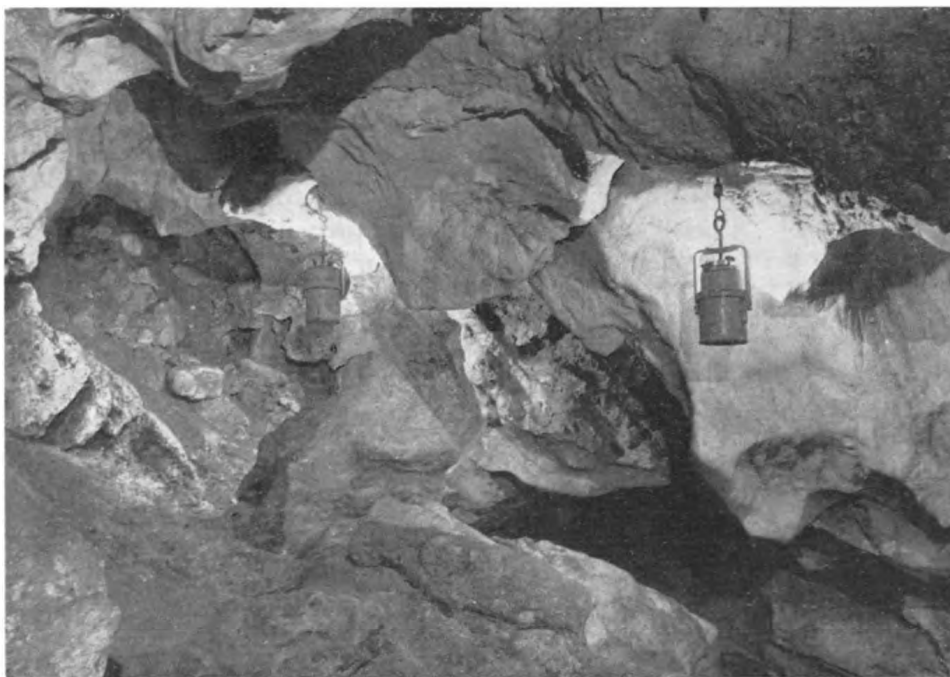
I R O D A L O M

1. *Alba Regia Barlangkutató Csoport (1979): A Vértes-hegység barlangkatasztere 4521 (1–2.) – Kézirat*
2. *Alba Regia Barlangkutató Csoport (1979): A Vértes-hegység barlangkatasztere 4522 – Kézirat*
3. *KOCSIS ANTAL (1975): A Vértes-hegység barlangjai – FMNYV*
4. *KOPASZ MARGIT szerk. (1978): Védett természeti értékeink – Mezőgazdasági Kiadó, Budapest*
5. *MKBT (Olasz Pál) 1966: Karszt- és Barlangkutatói Tájékoztató*
6. *JAKUCS – KESSLER (1962): A barlangok világa – Sport, Budapest*
7. *VÉRTESE LÁSZLÓ (1965): Az őskőkor és az átmeneti kőkor emlékei Magyarországon – Akadémiai Kiadó, Budapest*
8. *MKBT (Dr. Láng Sándor), 1962: Karszt- és Barlangkutatói Tájékoztató, VIII–X.*

9. *Fejér Megye Tanácsa Végrehajtó Bizottságának 42/1976. (III. 24.) V. B. számú határozata a Csákvári „Bárcaháza” elnevezésű barlang felszínének védetté nyilvánításáról*
10. *Fejér és Komárom Megyei Tanács Idegenforgalmi Hivatalainak közös kiadása (1959): Vértes – Athenaeum, Budapest*
11. *HOLÉNYI LÁSZLÓ (1981): Gerecse, Vértes, Velencei-hegység – Turistakalauz, Sport, Budapest*
12. *Alba Regia Barlangkutató Csoport (1979): Jelentés – Kézirat*

„Graboplaszt-fal” a Gánti-barlangban
A fényképeket Gönczöl Imre készítette

A Gánti-barlang
Végponti terme

Feltáró munka a Gánti-barlang Sajt termének alján

INVENTORY OF CAVES IN THE VÉRTES MOUNTAINS

The Alba Regia Cave Exploration Club has prepared an inventory to caves in the Vértes Mountains and almost doubled the number of known caves. In addition of the inventory, the paper gives brief descriptions of major caves and treats the Gánt Cave in detail, since it is, at present, the biggest in the Vértes, preceding the Báracháza Cave at Csákvár, which has paleontological finds of European significance.

КАДАСТР ПЕЩЕР ГОР ВЕРТЕШ

Клуб спелеологов Алба Регия составил кадастр пещер гор Вертеш, при котором почти удвоилось количество пещер в этих горах. Помимо составления кадастра в статье коротко описываются более значительные пещеры гор, более подробно описывается пещера в Гант, которая — опережая пещеру Барацхаза в Чаквар, имеющую европейское значение благодаря палеонтологическим находкам — в настоящее время является самой большой пещерой Вертеш.